
Міжнародне право

УДК 341.9:347.77]:355.48(477+(470+571))
DOI 10.33244/2617-4154.3(16).2024.335-347

В. І. Бак,

*канд. юрид. наук,
доцент кафедри міжнародного права
та права Європейського Союзу
e-mail: bak.vera@gmail.com*

ORCID ID 0009-0001-1269-4981;

К. С. Лісова,

*канд. іст. наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права
та права Європейського Союзу
e-mail: Lisova.k@ukr.net*

ORCID ID 0000-0002-2664-7721;

Н. М. Бинюк,

*старший викладач
кафедри міжнародного права
та права Європейського Союзу,
Державний податковий університет
e-mail: n.m.byniuk@dpi.edu.ua*

ORCID ID 0000-0001-6588-7325

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ІНОЗЕМЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

У статті досліджено питання захисту права власності іноземців в умовах воєнного стану, проаналізовано основні законодавчі положення, якими регламентується це питання, а також міжнародні нормативні акти.

На сьогодні проблематика питання права власності в умовах воєнного стану в Україні є визначальною та досить актуальною. Зважаючи на спеціальний режим, що встановлюється на території нашої держави, важливим є визначення механізму передачі, примусового відчуження або вилучення майна в юридичних і фізичних осіб для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану.

Встановлено, що на іноземців у питаннях права власності поширюється національний режим. Громадяни іноземних держав користуються такими самими правами та

свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України. Констатовано незначну кількість відмінностей серед норм воєнного стану й мирного часу. На підставі проведеного дослідження встановлено, що в законодавстві передбачено обмеження права власності в умовах воєнного стану, проте за певних процесуальних умов. Визначено, що такими умовами є прийняття відповідного рішення виключно судом; законність, обґрунтованість і вмотивованість такого рішення; чітке дотримання порядку здійснення процесуальних дій, які обмежують право власності.

Досліджено питання тлумачення основних складових права власності Європейським судом з прав людини, зокрема права власності іноземців. Детально розглянуто законодавчі зміни, що відбулися із моменту введення воєнного стану.

Ключові слова: право власності, воєнний стан, захист прав, іноземець, правовий режим.

Мета статті – розглянути питання захисту права власності іноземців в умовах воєнного стану в Україні, проаналізувати основні законодавчі положення та міжнародні нормативні акти, якими регламентується це питання, детально ознайомитись із законодавчими змінами, що відбулися з моменту введення воєнного стану. Провести аналіз сутності права власності в умовах воєнного стану, визначити, як відбувається примусове відчуження та вилучення майна. Зробити аналіз тлумачень основних складових права власності Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Постановка проблеми. Кожна цивілізована держава закріплює за своїми громадянами певні права й обов'язки та намагається створити найсприятливіші умови для їх реалізації. Тому одним з найголовніших завдань держави є захист законних прав громадян. Оскільки економічною основою кожного суспільства є власність у різних її формах, то одним із найголовніших об'єктів державного захисту виступає саме право власності громадян.

Одночасно з громадянами України суб'єктами права власності є іноземці й особи без громадянства. Конституція України закріплює національний правовий режим іноземців в Україні, який означає надання іноземним громадянам того самого обсягу прав та обов'язків, що й громадянам держави.

На сьогодні проблематика питання права власності в умовах воєнного стану в Україні є визначальною та досить актуальною. Зважаючи на спеціальний режим, що встановлюється на території нашої держави, важливим є визначення механізму передачі, примусового відчуження або вилучення майна в юридичних і фізичних осіб для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В юридичній літературі захисту права власності традиційно відводиться значна увага. Науково-теоретичну основу дослідження становлять праці українських учених-юристів, а саме: В. В. Баранкової, Н. К. Галянтича, О. В. Єлисеєвої, О. О. Кармазин, В. В. Комарова, Є. І. Фурси, С. Я. Фурси та ін.

Питання відносин власності, зокрема в умовах воєнного стану, розглядали такі вчені, як О. В. Дзера, Я. М. Шевченко, М. І. Брагінський, І. І. Каракаш, О. С. Харченко

тощо. А. Сичевська проаналізувала захист прав власника в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану [11]. Дослідженням понять «право власності в умовах воєнного стану», «примусове відчуження майна» та «вилучення майна», розкриттям їхньої характеристики займалися А. Хребтова та І. Таран [14]. Проблеми обмеження прав і свобод людини в умовах дії спеціального правового режиму стали предметом наукового пошуку Р. Мельник і Т. Чубко [6].

Але все ж таки варто звернути увагу на те, що науковці вивчали питання відносин власності в умовах воєнного стану фрагментарно. Майже відсутні дослідження, присвячені проблемі захисту прав власності іноземців. Тому актуальним є питання щодо більш чіткого аналізу положень законодавства України про відносини власності, які існують в умовах воєнного стану.

У статті були використані джерела міжнародних і національно-правових актів, як-от: Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (1950), Конституція України (1996), Цивільний кодекс України (2003), закони України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» (2011), «Про правовий режим воєнного стану» (2015), «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» (2022), «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської федерації та її резидентів» (2022).

Виклад основного матеріалу. Право власності є центральним інститутом цивільного права правової системи будь-якої держави. Серед численних нормативно-правових актів в Україні щодо питань права власності важливе місце займають Конституція України 1996 р., Цивільний кодекс України 2003 р. (книга третя).

За законодавством України, право власності – це врегульовані законом суспільні відносини щодо володіння, користування й розпорядження майном. Стаття 316 ЦК України закріплює, що правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює, відповідно до закону, за своєю волею незалежно від волі інших осіб [15].

Відповідно до Конституції України «земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які перебувають у межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу» [5].

Проте Україна як сучасна європейська країна є достатньо широко інтегрована у світову спільноту держав на різноманітних засадах, зокрема на договірних умовах. Україна є учасницею основних стандартів у сфері правового регулювання відносин власності, серед яких: Загальна декларація прав людини (1948) та Європейська конвенція про захист прав людини й основоположних свобод (1950). Загальна декларація прав людини проголошує право приватної власності як основне й невідчужуване право людини. Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод є міжнародним договором, який закріплює певний перелік найбільш важливих для людини суб'єктивних прав. Складовою цієї Конвенції є окремі протоколи, які доповнюють і розвивають її положення. Статтею 1 Протоколу № 1 (1952 р.) до Конвенції встановлено: «Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше ніж в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права [8].

Суб'єктами права України є український народ та інші учасники цивільних відносин, визначені Цивільним кодексом України. Отже, здійснювати відносини щодо володіння, користування та розпорядження власністю, незалежно від її форм, можуть не тільки народ України, громадяни, юридичні особи України та держава Україна, а й інші держави, їхні юридичні особи, спільні підприємства, міжнародні організації, громадяни іноземних держав та особи без громадянства.

Відповідно до статті 1 Закону України від 04.02.1994 «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» іноземцем визнається особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав. За загальним правилом правоздатність іноземців визначається за правом держави їх перебування [1].

Стосовно громадян іноземних держав та осіб без громадянства встановлено, що вони користуються правами й несуть обов'язки щодо належного їм майна нарівні з громадянами України, якщо інше не передбачено законодавством України [5].

Тобто на іноземців у питаннях права власності поширюється національний режим. У Законі України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» зазначається, що іноземці можуть, відповідно до законодавства України, мати у власності будь-яке майно, успадкувати й заповідати його [1].

Отже, згідно зі статтею 26 Конституції України іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються такими самими правами та свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [5].

Введення воєнного стану в лютому 2022 р. на всій території України зумовило суттєві зрушення в житті нашої держави, суспільства загалом та житті кожного громадянина. Також це стало поштовхом для законотворчої роботи та внесення численних змін до законодавства України. Були суттєво обмежені права громадян, зокрема право на недоторканність житла, право власності, право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, право на невтручання в особисте й сімейне життя, свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань та інші права.

Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2] воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою обмеження конституційних прав і свобод людини й громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Правовою основою введення воєнного стану є Конституція України, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [2] та Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні [13] або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України.

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, були обмежені конституційні права та свободи людини й громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводились тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб у межах та за обсягом, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2].

Введення воєнного стану в Україні передбачає встановлення особливих підстав для відчуження та вилучення майна. Так, відповідно до п. 4 ч. 1 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» державою можуть здійснюватися такі заходи правового режиму воєнного стану: «Примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка» [2].

Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» надає визначення поняттям [16]:

1) примусове відчуження майна – позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності та яке переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості;

2) вилучення майна – позбавлення державних підприємств, державних господарських об'єднань права господарського відання або оперативного управління індивідуально визначеним державним майном з метою його передачі для потреб держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану.

Важливим є запитання: чи отримає власник якусь компенсацію у такому разі? Примусове відчуження майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану може здійснюватися або з попереднім повним відшкодуванням його вартості, або наступним повним відшкодуванням вартості.

Попереднє повне відшкодування вартості примусово відчуженого майна здійснюється на підставі документа, що містить висновок про вартість майна на дату його оцінки, яка проведена у зв'язку з прийняттям рішення про його примусове відчуження. Наступна повна компенсація: колишній власник або уповноважена ним особа після скасування правового режиму воєнного стану звертається до військового комісаріату за місцем відчуження майна із заявою, до якої додаються акт і документ, що містить висновок про вартість майна. Повернення відчуженого майна: підставою для повернення майна є

рішення суду, яке набрало законної сили, якщо після скасування правового режиму воєнного стану майно, яке було примусово відчужене, збереглося, а колишній власник або уповноважена ним особа наполягає на поверненні майна. Одночасно особа зобов'язується повернути грошову суму, яка була нею одержана у зв'язку з відчуженням майна, з вирахуванням розумної плати за використання цього майна.

Колишній власник майна, яке було примусово відчужене, може вимагати натомість надання йому іншого майна, якщо це можливо (стаття 12 Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану») [16].

Наслідком ведення агресивної війни РФ проти України стало ухвалення нового Закону України «Про основні засади вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» [4]. Відповідно до статті 3 цього Закону «рішення про примусове вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів приймається Радою національної безпеки та оборони України та вводиться в дію Указом Президента України». Отже, саме до націоналізації об'єктів права власності РФ та її резидентів було встановлено інший порядок прийняття. Об'єктами права власності РФ та її резидентів, відповідно до статті 1 цього Закону, варто вважати «рухоме і нерухоме майно, кошти, вклади у банках, цінні папери, корпоративні права, інше майно (активи), що перебувають (zareєстровані) на території України та безпосередньо або через афілійованих осіб належать Російській Федерації та її резидентам». Також варто зазначити, що резидентами можуть вважатися тільки «юридичні особи (їх філії, представництва), що здійснюють свою діяльність, відповідно до законодавства України, на території України, засновником (учасником, акціонером) або бенефіціаром яких прямо або опосередковано є Російська Федерація та/або у яких Російська Федерація прямо або опосередковано чи юридичні особи, засновником (учасником, акціонером) або бенефіціаром яких є Російська Федерація та/або у яких Російська Федерація прямо або опосередковано має частку у статутному (складеному) капіталі, акції, паї, інше». З огляду на це таке вилучення не може бути здійснене щодо об'єктів права власності фізичних осіб.

Застосування цивільного законодавства як засобу ведення економічної боротьби в умовах війни не є новою практикою. Конфіскація приватних володінь та ліквідація підприємств здійснювалась, наприклад, у часи Першої світової війни. Такі цивільно-правові механізми були направлені в більшості для компенсування та матеріального забезпечення громадян держави, яка понесла певні втрати під час війни. Також ці дії можуть бути направлені на забезпечення збройних сил цієї держави, вирішення оперативних майнових питань [12, с. 123].

Питання забезпечення права власності в умовах введення воєнного стану неодноразово ставало предметом тлумачення Європейського суду з прав людини.

Як уже зазначалося вище, право приватної власності одне з основоположних прав, що є невід'ємною частиною сучасних демократій та економічного розвитку, цьому питанню приділяється значна увага як у внутрішньому законодавстві, так і на рівні міждержавних угод.

Відповідно до статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше ніж в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права [8].

Мирне володіння означає, що порушення цього принципу може мати форму позбавлення можливості використати власність, ненадання дозволів або інших форм перешкоджання реалізації права власності, що є наслідком застосування законодавства або заходів органів державної влади (рішення Європейського суду у справі *Wiggins v. United Kingdom Appl. 7456/76 (1976)* [17].

ЄСПЛ роз'яснив, що втручання у право власності має здійснюватися з дотриманням «справедливої рівноваги» між інтересами суспільства й дотриманням передбачених прав. Такий «справедливий баланс» не буде дотримано у разі, якщо зацікавлена особа нестиме надмірний тягар.

Найважливіша вимога статті 1 Протоколу № 1 полягає в тому, що будь-яке втручання органу влади в мирне користування майном повинно бути законним, друге речення пункту 1 дозволяє позбавлення майна лише «за умов, передбачених законом», а у пункті 2 визнається, що держава має право контролювати використання майна за допомогою застосування «законів» [8].

Стаття 1 Протоколу № 1 вимагає, щоб для усіх втручань існували розумні відношення пропорційності між застосованими засобами та переслідуваною метою. Цей справедливий баланс буде порушений, якщо відповідна особа повинна буде нести індивідуальний та окремих тягар (рішення Європейського суду у справі *G.I.E.M. S.r.l. and Others v. Italy*) [18].

Звичайно, зазначені вимоги ЄСПЛ є універсальними та направлені на захист основоположного права власності, незалежно від держави, де відбулось порушення, або наявності зовнішніх чинників, які призвели до порушення. Водночас на першому етапі захист прав власності обов'язково здійснюється на національному рівні, який є невід'ємним елементом на шляху звернення до міжнародних інстанцій.

За результатами аналізу національної судової практики, судові спори щодо права власності, зокрема власності іноземців в умовах воєнного стану, можна поділити на дві групи:

– спори з державою-агресором, які стосуються пошкодження чи руйнування майна фізичних, юридичних осіб, що використовувалось для особистих потреб або було задіяне в підприємницькій діяльності;

– спори із суб'єктами владних повноважень (військове командування) стосовно рішень про примусове відчуження майна громадян / підприємств у зв'язку із суспільною потребою, що здійснюється в порядку, визначеному відповідним законодавством.

Ще 2022 року Верховний Суд визначив правову позицію щодо справ, де відповідачем виступає країна-агресор, і вказав, що суди України, розглядаючи справу, де відповідачем визначено рф, має право ігнорувати імунітет цієї країни та розглядати справи про відшкодування шкоди, завданої фізичній особі в результаті збройної агресії рф, за

позовом, поданим саме до цієї іноземної країни (постанова КЦС ВС від 14.04.2022 у справі № 308/9708/19) [19].

Крім того, Верховним Судом було зазначено, що підтримання юрисдикційного імунітету рф позбавить позивача ефективного доступу до суду для захисту своїх прав, що є несумісним з положеннями пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, отже, право особи на належне й ефективне відшкодування збитків повинно бути захищене, а судовий імунітет не повинен бути перешкодою для такого відшкодування у тих виняткових обставинах, коли немає інших механізмів відшкодування (постанови КЦС у складі ВС від 18.05.2022 у справах № 428/11673/19 та № 760/17232/20-ц) [20; 21].

Такі висновки насамперед спираються на порушення Статуту ООН у частині поваги до суверенітету й територіальної цілісності держав.

У майбутньому за позитивного розвитку подій, формування практики виконання таких рішень в іноземних юрисдикціях або розроблення відповідних комплексних механізмів на міжнародному рівні таке рішення має шанси бути виконаним за коштів російських активів поза межами України.

Окремо потрібно розглядати примусове відчуження об'єктів права приватної власності. Такі дії можуть бути здійснені лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі й у порядку, установлених законом, та за умови попереднього й повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, за обсягом і порядку, установлених законом.

Цивільним кодексом України у статті 353 визначено й поняття «реквізиція», що є примусовим відчуженням майна у власника на підставі та в порядку, установлених законом, за умови попереднього й повного відшкодування його вартості, яке здійснюється у разі стихійного лиха, аварії, епідемії, епізоотії та за інших надзвичайних обставин, з метою суспільної потреби. В умовах воєнного або надзвичайного стану майно може бути примусово відчужене у власника з наступним повним відшкодуванням його вартості. Водночас реквізоване майно переходить у власність держави або знищується, а оцінка, за якою попередньому власникові була відшкодована вартість реквізованого майна, може бути оскаржена до суду [15].

Якщо після припинення надзвичайної обставини реквізоване майно збереглося, особа, якій воно належало, має право вимагати його повернення в судовому порядку. У разі такого повернення майна особі в неї поновлюється право власності на це майно, одночасно вона зобов'язується повернути грошову суму або річ, яка була нею одержана у зв'язку з реквізицією, з вирахуванням розумної плати за використання цього майна.

Наприклад, у рішенні ЄСПЛ від 13 вересня 2005 року у справі «Іванова проти України» (заява № 74104/01, § 35) вказано, що позбавлення власності може бути виправдане лише в тому випадку, якщо наявно, *inter alia*, що воно здійснене «в інтересах суспільства» та «відповідно до вимог, передбачених законом». Більше того, повинно бути досягнуто «справедливого балансу» між вимогами загального інтересу суспільства та вимогами захисту основних прав осіб [22].

Питання стосовно того, чи компенсація, яка вимагається згідно зі ст. 1 Протоколу 1 до Конвенції, повинна відповідати ринковій вартості вилученого майна, визначатиметься тим, що вважається справедливим балансом між державними та приватними інтересами, але з огляду на цілі встановлення значно нижчої вартості може розглядатися як накладення надмірного тягара на зацікавлених власників (рішення ЄСПЛ *Andrews* проти Сполученого Королівства від 26.09.2000) [23].

Втручання в право приватної власності обов'язково має бути пропорційним та не становити надмірного тягара для особи, в право якої держава втручається. Тобто держава повинна подбати про те, щоб принцип «справедливого балансу» між інтересами особи й суспільства був дотриманий.

Такого висновку неодноразово доходив ЄСПЛ у своїй практиці. Наприклад, у рішенні ЄСПЛ у справі *Sporrong and Lönnroth v. Sweden* (1982) зазначено, що держава зобов'язана здійснити виплату адекватної компенсації у разі примусового вилучення майна. В іншому випадку може виникнути неприпустима ситуація, коли позбавлення права власності спричиняє для особи «індивідуальний і надмірний тягар» (рішення ЄСПЛ у справі *Brumarescu v. Romania*, 1999) [24; 25].

Позовні заяви можуть стосуватися порушень рф права на мирне володіння майном (право власності, закріплене в Протоколі 1 до ЄКПЛ) та обов'язку рф здійснити справедливу сатисфакцію, якщо національне законодавство не дозволяє здійснити повне відшкодування, або в разі потреби з огляду на конкретні економічні обставини. У перспективі ЄСПЛ зможе розглянути та присудити компенсацію за всіма наявними справами проти рф. Постраждалі компанії та фізичні особи можуть подати позов щодо порушення права власності до рф лише стосовно дій чи бездіяльності, які мали місце до 16 вересня 2022 року, оскільки, відповідно до норм Конвенції, російська федерація перестала бути стороною Європейської конвенції з прав людини, а отже, більше не зобов'язана дотримуватись її положень. Проте ЄСПЛ і нині залишається компетентним розглядати заяви (скарги) проти країни-агресора щодо фактів порушення Конвенції, які мали місце до 16 вересня 2022 року.

На сьогодні не існує механізму примусового виконання рф рішень ЄСПЛ. Більше того, виконання рішень ЄСПЛ проти країни-агресора щодо війни є надзвичайно складним процесом. Виконання рішень ЄСПЛ може, по суті, полегшитися, якщо, наприклад, буде створено механізм акумуляції активів рф для виплати компенсацій Україні, фізичним та юридичним особам, які зазнали збитків через втручання в право мирного володіння.

Висновки. У статті здійснено дослідження проблеми захисту права власності іноземців в умовах воєнного стану, проаналізовано основні законодавчі положення, якими регламентується це питання, визначено відповідні міжнародні нормативні акти. Було охарактеризовано основні норми, які регулюють забезпечення права власності особи. Констатовано незначну кількість відмінностей серед норм воєнного стану й мирного часу. На підставі проведеного дослідження було встановлено, що в законодавстві передбачено обмеження права власності, проте за певних процесуальних умов. Визначено, що такими умовами є прийняття відповідного рішення виключно

судом; законність, обґрунтованість і вмотивованість судового рішення; суворе дотримання порядку здійснення процесуальних дій, які обмежують право власності.

Окремо було детально досліджено тлумачення основних складових права власності Європейським судом з прав людини, більш детально розглянуто законодавчі зміни, які відбулися з моменту введення воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (дата звернення: 04.06.2024).
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 04.06.2024).
3. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text> (дата звернення: 04.06.2024).
4. Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської федерації та її резидентів : Закон України від 03.03.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text> (дата звернення: 04.06.2024).
5. Конституція України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.06.2024).
6. Мельник Р. І., Чубко Т. П. Проблеми обмеження прав і свобод людини в умовах дії спеціального правового режиму. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 1. С. 125–134.
7. Москалюк Н. Б. Правові засади націоналізації в умовах російсько-української війни. *Російсько-українська війна: право, безпека, світ* : матеріали Міжн. наук.-практ. конф., 29–30 квіт 2022 р. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. С. 242–245.
8. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (дата звернення: 05.06.2024).
9. Деякі питання здійснення повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2012 року № 998. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998-2012-%D0%BF#n46> (дата звернення: 06.06.2024).
10. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 8 липня 2020 року № 573. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#top> (дата звернення: 04.06.2024).
11. Сичевська А. Захист прав власника в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 3. С. 242–245.
12. Спесівцев Д. С. Концептуальні проблеми правового регулювання цивільних відносин в умовах війни : монографія. Луцьк : Завжди Поруч, 2022. 248 с.
13. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 05.06.2024).

14. Хребтова А. А., Таран І. О. Право власності в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. № 70. С. 210–213.
15. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
16. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text> (дата звернення: 05.06.2024).
17. Рішення Європейського суду у справі Wiggins v. United Kingdom Appl. 7456/76. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-74362> (дата звернення: 08.06.2024).
18. Рішення Європейського суду у справі G.I.E.M. S.r.l. and Others v. Italy. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-184525> (дата звернення: 08.06.2024).
19. Постанова КЦС ВС від 14.04.2022 у справі № 308/9708/19. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104086064> (дата звернення: 08.06.2024).
20. Постанова КЦС у складі ВС від 18.05.2022 у справі № 428/11673/19. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104635313> (дата звернення: 08.06.2024).
21. Постанова КЦС у складі ВС від 18.05.2022 у справі № 760/17232/20-ц. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104635312> (дата звернення: 08.06.2024).
22. Рішення Європейського суду у справі Іванова проти України (заява № 74104/01, § 35). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_136#Text (дата звернення: 08.06.2024).
23. Рішення Європейського суду у справі Andrews v. United Kingdom. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-5458> (дата звернення: 08.06.2024).
24. Рішення Європейського суду у справі Sporrang and Lönnroth v. Sweden (1982). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_098#Text (дата звернення: 08.06.2024).
25. Рішення Європейського суду у справі Brumarescu v. Romania, 1999. URL : <https://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIIdx=307> (дата звернення: 08.06.2024).

REFERENCES

1. Pro pravovyi status inozemtsiv ta osib bez hromadianstva : Zakon Ukrainy. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (data zvernennia: 04.06.2024).
2. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu : Zakon Ukrainy. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (data zvernennia: 04.06.2024).
3. Pro zatverdzhennia Ukazu Prezydenta Ukrainy "Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini" : Zakon Ukrainy vid 24 liutoho 2022 roku № 2102-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text> (data zvernennia: 04.06.2024).
4. Pro osnovni zasady prymusovoho vyluchennia v Ukraini obektiv prava vlasnosti Rosiiskoi federatsii ta yii rezidentiv : Zakon Ukrainy vid 03.03.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text> (data zvernennia: 04.06.2024).
5. Konstytutsiia Ukrainy. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA%96%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 05.06.2024).

6. Melnyk R. I., Chubko T. P. Problemy обмеження прав і свобод людини в умовах дії спеціального правового режиму. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 1. С. 125–134.
7. Moskaliuk N. B. Pravovi zasady natsionalizatsii v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny. *Rosiisko-ukrainska viina: pravo, bezpeka, svit* : materialy Mizhn. nauk.-prakt. konf., 29–30 kvit. 2022 r. Ternopil : ZUNU, 2022. S. 242–245.
8. Protokol do Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (data zvernennia: 05.06.2024).
9. Deiaki pytannia zdiisnennia povnoi kompensatsii za maino, prymusovo vidchuzhene v umovakh pravovoho režymu voiennoho chy nadzvychainoho stanu : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 31 zhovtnia 2012 roku № 998. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998-2012-%D0%BF#n46> (data zvernennia: 06.06.2024).
10. Pytannia zaprovadzhennia ta zdiisnennia deiakykh zakhodiv pravovoho režymu voiennoho stanu : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 8 lypnia 2020 roku № 573. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#top> (data zvernennia: 04.06.2024).
11. Sychevska A. Zakhyst prav vlasnyka v umovakh pravovoho režymu voiennoho chy nadzvychainoho stanu. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2012. № 3. С. 242–245.
12. Spiesivtsev D. S. Kontseptualni problemy pravovoho rehuliuвання tsyvilnykh vidnosyn v umovakh viiny : monohrafiia. Luts'k : Zavzhdy Poruch, 2022. 248 s.
13. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.02.2022 № 64/2022. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (data zvernennia: 05.06.2024).
14. Khrebtova A. A., Taran I. O. Pravo vlasnosti v umovakh voiennoho stanu. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*. 2022. № 70. С. 210–213.
15. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16 sichnia 2003 r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2003. № 40–44. St. 356.
16. Pro peredachu, prymusove vidchuzhennia abo vyluchennia maina v umovakh pravovoho režymu voiennoho chy nadzvychainoho stanu : Zakon Ukrainy. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text> (data zvernennia: 05.06.2024).
17. Rishennia Yevropeiskoho sudu u spravi Wiggins v. United Kingdom Appl. 7456/76. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-74362> (data zvernennia: 08.06.2024).
18. Rishennia Yevropeiskoho sudu u spravi G.I.E.M. S.r.l. and Others v. Italy. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-184525> (data zvernennia: 08.06.2024);
19. Postanova KT's VS vid 14.04.2022 u spravi №308/9708/19. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104086064> (data zvernennia: 08.06.2024).
20. Postanova KT's u skladi VS vid 18.05.2022 u spravi № 428/11673/19. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104635313> (data zvernennia: 08.06.2024).
21. Postanova KT's u skladi VS vid 18.05.2022 u spravi № 760/17232/20-ts. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104635312> (data zvernennia: 08.06.2024);
22. Rishennia Yevropeiskoho sudu u spravi Ivanova proty Ukrainy (zaiava № 74104/01, § 35). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_136#Text (data zvernennia: 08.06.2024).

23. Rishennia Yevropeiskoho sudu u spravi Andrews v. United Kingdom. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-5458> (data zvernennia: 08.06.2024).

24. Rishennia Yevropeiskoho sudu u spravi Sporrang and Lönnroth v. Sweden (1982). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_098#Text (data zvernennia: 08.06.2024).

25. Rishennia Yevropeiskoho sudu u spravi Brumarescu v. Romania, 1999. URL : <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIIdx=307>(data zvernennia: 08.06.2024).

V. I. Bak, K. S. Lisova, N. M. Byniuk. PROBLEMS OF PROTECTION OF PROPERTY RIGHTS OF FOREIGNERS IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW IN UKRAINE

The article examines the issue of protection of property rights of foreigners under martial law, analyzes the main legislative provisions regulating this issue, as well as international regulations.

To date, the issue of property rights in the conditions of martial law in Ukraine is decisive and quite relevant. Considering the special regime established on the territory of our state, it is important to determine the mechanism of transfer, forced alienation or seizure of property from legal entities and individuals for the needs of the state under the legal regime of martial law.

It has been established that foreigners are subject to the national regime in matters of property rights. Citizens of foreign countries enjoy the same rights and freedoms, and bear the same obligations as citizens of Ukraine, with exceptions established by the Constitution, laws or international treaties of Ukraine. A small number of differences between the norms of wartime and peacetime were noted. On the basis of the conducted research, it was established that the legislation provides for the limitation of property rights under martial law, but under certain procedural conditions. It was determined that such conditions are the adoption of the relevant decision exclusively by the court; legality, reasonableness and motivation of such a decision; strict observance of the procedure for the implementation of procedural actions that limit the right of ownership.

The question of the interpretation of the main components of property rights by the European Court of Human Rights, in particular the property rights of foreigners, has been studied. Legislative changes that have taken place since the introduction of martial law are considered in detail.

Separately, the interpretation of the main components of property rights by the European Court of Human Rights was studied in detail, and the legislative changes that took place since the introduction of martial law were examined in more detail.

Keywords: *property rights, martial law, protection of rights, foreigner, legal regime.*

Стаття надійшла до редколегії 30 липня 2024 року